

La necessitat de documentar els projectes de la zona escolar rural del Moianès Llevant

Antoni Comajoan Colomé, Carles Prat Vila, Xavier Costa Segarra

El claustre de la ZER Moianès Llevant, format per tres escoles rurals, va fer la reflexió que als centres educatius tendim a realitzar moltes activitats, projectes... i que duem a terme iniciatives interessants que no acaben de deixar prou petjada per poder esdevenir una eina d'aprenentatge. Al present article s'hi mostren un projecte de ZER i un altre per escola, amb la intenció que tinguin sentit, romanguin i siguin útils per a cada centre docent, però també per a la pròpia comunitat i més enllà.

PARAULES CLAU

- documentació
- aprenentatge amb sentit
- projectes
- comunicació dels aprenentatges
- escola rural
- comunitat

Imatge 1. Mural col·laboratiu a la paret de l'Escola de L'Estanty

LA ZER MOIANÈS LLEVANT

La ZER Moianès Llevant té més de 30 anys d'història, i amb el temps, com tota entitat viva que reflexiona, s'ha anat adaptant, ha crescut..., i per diferents motius ha anat perdent escoles. Actualment en formen part tres centres molt similars, amb una mitjana de 40 alumnes cadascun. Són l'escola Els Ventets (Collsuspina), l'Escola de l'Estany i l'escola de Sant Quirze Safaja.

Des de fa 5 anys, la ZER es basa en cinc pilars que sostenen tot el projecte pedagògic i, en definitiva, tota la comunitat educativa. Aquests pilars són: la codocència, la integració de les tres llengües a l'aula, un projecte innovador de STEAM, la cohesió social de tota la comunitat i la millora dels resultats educatius.

Paral·lelament, als claustres de les tres escoles tenim molt clar que, perquè les nostres criatures assoleixin l'èxit, i en definitiva totes les persones, ens hem de basar en tres objectius: aconseguir que el professorat siguin feliç, i això comportarà un efecte dòmino per a tothom (alumnes, famílies i comunitat); que es produeixi aprenentatge, i, per últim, que serà el que desglossarem en aquest

Els cinc pilars de la ZER són: la codocència, la integració de les tres llengües a l'aula, un projecte innovador de STEAM, la cohesió social de tota la comunitat i la millora dels resultats educatius

article, que aquests aprenentatges estiguin arrellats i compartits amb la comunitat.

Des de la ZER, la reflexió que plantegem als claustres dels tres centres és que moltes vegades realitzem grans activitats i projectes en diversos espais, però que cometem l'error de no deixar-ne petjada, és a dir, documentar-ho. Des de fa un bon grapat d'anys, nosaltres tenim clar que s'han d'editar i publicar els treballs finals, i considerem que hi ha diferents motius per fer-ho. El principal és donar valor a la feina feta, la dels professionals a l'hora d'acompanyar les criatures i sobretot la dels infants, que veuen reflectida la seva tasca d'una manera molt més ordenada. Cal destacar també que així ens assegurem que tota la comunitat podrà gaudir de la documentació per sempre.

Des de la ZER, la reflexió que plantegem als claustres dels tres centres és que moltes vegades realitzem grans activitats i projectes en diversos espais, però que cometem l'error de no documentar-ho

Aquests finals de projecte són els grans «exàmens» del nostre alumnat i del nostre professorat, ja que els infants no saben què és fer un examen convencional, però sí que estan molt acostumats a xerrar davant d'un públic –fet que els obliga a preparar un guió breu— o a ser molt curiosos a l'hora de desenvolupar un projecte, ja que saben que s'haurà d'editar per a un públic en general que sovint no coneixem.

En tractar-se d'unes escoles rurals amb aules multigràu, les persones educadores tenim molt clar que qualsevol projecte o activitat només hi

és vigent durant un curs per diversos motius: perquè ens ho demana una persona o respon a una situació determinada, perquè ho ha triat l'alumnat d'aquell any o perquè ens ve de gust dur a terme la tasca plantejada. Mai repetim cap activitat, ja que no hi trobem cap sentit a tornar-la a fer amb diferents criatures que segurament ja no hi tindran l'interès inicial, igual que les entitats i les institucions que normalment ens ajuden a realitzar-les.

A més a més, els projectes que es desenvolupen a les tres escoles de la ZER Moianès Llevant sorgeixen per diferents «canals» en el curs vigent i no es tornen a repetir, ja que no té cap sentit fer-ho. Així, s'ha realitzat un joc de taula, una ruta per conèixer un poble amb QR i diferents projectes STEAM. Aquest curs es farà un jardí botànic.

En aquest article compartirem una experiència de ZER i una de cada escola on queda reflectit aquest projecte, els aprenentatges del qual aporten un valor afegit a la nostra comunitat.

STEAM4ALL, UN PROJECTE QUE NEIX A L'ESTANY I QUE S'ESTÉN A TOTA LA ZER

Fa sis anys es va apropar a l'Escola de l'Estany un enginyer que s'acabava de jubilar. Ens va explicar que volia fer de la seva segona vida un retorn a una institució pública de tot el que havia aconseguit a l'empresa privada i que havia considerat que una escola rural era el millor lloc. Des de l'escola se'l va escoltar i vam creure

que el seu projecte era molt engrescador: rebre assessorament d'un enginyer informàtic sobre matèries STEAM, concretament per començar sobre el món Lego i la robòtica. Es va acabar el curs i durant el següent vam programar tot un projecte conjunt on enginyers jubilats formarien la mestra de STEAM de l'escola i també intervindrien a l'aula. La direcció del centre va voler anar més lluny i va incorporar el jubilat voluntari dins el claustre.

Es va acabar el curs amb un èxit rotund: les criatures havien experimentat i practicat diferents activitats sobre les quals es va acabar fent una *exposició pública*, el nostre centre havia guanyat un altre educador i, per sobre de tot, el projecte de l'escola i el poble cada vegada eren més coneguts.

El curs següent es va ampliar el projecte a les tres escoles de la ZER, on cada any es treballaven diferents projectes: la robòtica, la sostenibilitat energètica i el problema dels boscos i els incendis. Paral·lelament, es va crear una entitat sense ànim de lucre que tenia com a seu l'Escola de L'Estany: Steam4all. Les criatures dels diversos centres han realitzat trobades, reunions o fins i tot han sigut impulsores de tot un moviment d'energia sostenible a la comarca del Moianès.

Actualment, l'entitat Steam4all gaudeix de la col·laboració de més de 20 voluntaris jubilats i segueix col·laborant amb la ZER Moianès Llevant. A part d'això, ja assessora diferents escoles del Moianès i d'arreu del territori.

La documentació, confeccionada amb els infants, sobre el projecte STEAM es va emmagatzemar

La documentació, confeccionada amb els infants, sobre el projecte STEAM es va emmagatzemar a la web de la ZER, on tothom qui ho vol pot accedir-hi i aprofitar per fer totes les «píndoles» elaborades que serveixen de guia per a qualsevol persona educadora

a la web de la ZER, on tothom qui ho vol pot accedir-hi i aprofitar per fer totes les «píndoles» elaborades que serveixen de guia per a qualsevol persona educadora. D'altra banda, l'equip d'enginyers també es desplaça amb el professorat de la ZER als centres que ho sol·liciten per fer un traspàs més vivencial de l'activitat.

L'ESCOLA DE L'ESTANY, UN REFERENT D'APRENTATGES A LA COMUNITAT

Fa sis anys que L'Escola de L'Estany va començar un projecte basat en el benestar emocional de les persones que en formen part. Es partia de la intenció d'aconseguir un clima idoni al centre per tal que les criatures gaudissin del màxim nivell possible de criteri i d'autonomia personal. Així, es va instaurar una assemblea cada dia, activitats multigradau de tota l'escola (1-12 anys) i la construcció d'un pati pedagògic on tothom s'hi pogués sentir còmode. També es van obrir espais

interiors en el moments d'oci. Aquest projecte també es va estendre a l'hora del migdia.

Al mateix temps, es va considerar, tal com pretenia l'equip directiu de la ZER, fer el màxim d'activitats arrelades al territori i que hi deixessin una petjada forta. D'aquesta manera, es va canviar el model de la revista que hi havia i es va passar a crear-ne una que no només fos sobre l'escola, sinó també sobre el poble. Un projecte actual d'emprenedoria molt interessant, en la realització del qual les criatures prenen el protagonisme en tots els àmbits: pressupostos d'impressió i publicitat, redacció i difusió. Com el projecte de la revista en podria dir molts més, però em basaré en un dels últims que s'hi han realitzat, el de la guia del poble de L'Estany.

Des de sempre, l'Escola de L'Estany ha estat i vol estar molt arrelada al seu entorn, per aquest motiu s'ha establert una estreta relació amb l'Ajuntament i la mirada del projecte és conjunta. Tothom hi suma. L'Estany compta amb un dels monestirs romànics més espectaculars del nostre país: Santa Maria de L'Estany, que constitueix una altra entitat i un altre espai amb el qual mantenim una estreta relació. Això vol dir que, en molts projectes que es pensen a l'escola, el monestir hi té un paper important.

Un projecte interdisciplinari

Amb tots els agents alineats ens vam unir per crear una guia del poble, amb l'escola com a pal de paller. Va ser un projecte ambiciós de tot un curs en què va participar tothom. Els més petits es van encarregar de confeccionar unes postals i uns pòdcasts per explicar els llocs més

interessants del municipi: el Rec de les Nogueres, el Monestir, el Puig de la Caritat...

Els mitjans van fer un audioconte de la mina de desguàs creada pels monjos benedictins per assecat l'estany que hi havia al poble, evitar-hi malalties i crear-hi camps de conreu. El grup dels grans van idear un joc de taula, el joc de l'àliga, basat en el claustre del monestir. Aquest projecte va sorgir a petició de la dinamitzadora del monestir, que veia com, després de la pandèmia, hi augmentava la presència de famílies amb criatures. Desbordada amb la canalla, que no trobava el seu lloc quan visitava l'espai, ens va demanar ajuda perquè els propis infants muntessin una activitat adient per a ells. Així va sorgir la idea de crear un joc.

Per crear aquest joc es van establir diferents comissions: la del disseny, la de les normes, la de la història del claustre i la de la difusió i distribució. Des del monestir ens van oferir ajuda sobre la documentació de l'espai, i llavors van ser les criatures qui, assemblea rere assemblea, van posar en comú els seus coneixements amb tota l'escola.

Dels detalls finals del tauler (la digitalització i la creació de les fitxes) se'n van encarregar els companys enginyers del projecte Steam4all. Finalment, va néixer el joc amb motiu de la festa major, que se celebra el 8 de setembre. Cada any se'n fan unes partides al monestir amb motiu de la festa del poble. Per descomptat, si visiteu l'Estany, no dubteu a demanar-lo al

monestir per distreure-us, i si el voleu comprar, també us en vendran un. Així és com l'escola transforma i cohesiona un poble ple d'idees i com tothom rema cap a la mateixa direcció.

Normalment, es deixa constància de l'activitat mitjançant una conferència, una xerrada o una tasca oberta a tota la comunitat. D'aquesta manera ens assegurem que hi hagi una transferència de l'escola al poble.

Amb els anys també hem après a deixar tot el material editat (revistes, tríptics, jocs...) als arxius municipals dels pobles. És la millor manera que perduri en el temps i ens assegurem que els qui vinguin més endavant en puguin treure profit.

Documentació de l'alumnat per al projecte

Exposició pública amb les fotos del monestir

Joc de l'Àliga del monestir

Normalment, es deixa constància de l'activitat mitjançant una conferència, una xerrada o una tasca oberta a tota la comunitat. D'aquesta manera ens assegurem que hi hagi una transferència de l'escola al poble

Un altre projecte cohesionador: pintem la façana de l'escola

En un altre curs, el projecte estrella, que va durar tot l'any, va ser dibuixar el que posteriorment es pintaria a la façana de l'Escola de l'Estany. En lloc de la cara exterior de l'edifici s'hi indicava que es tractava de la nostra institució i tothom teníem ganes de posar-hi el nom en alguna banda. A més a més, la façana era una peça de formigó immensa que no estava gaire integrada amb l'entorn.

Donant voltes a l'assemblea d'alumnes i mestres van sortir diverses opcions: fer-hi un grafit, un còmic o pintar-la d'un sol color. Però un dia vam encaixar el trencaclosques. A l'Estany hi ha una pintora d'art urbà de cert renom, l'Elisenda Solà-Niubó, que amb cinc minuts en va tenir prou per convèncer-nos de com podria ser la façana del centre.

Ella pinta només en blanc sobre parets originals de grans dimensions i va venir diverses vegades a explicar la seva idea a l'assemblea. Les criatures (i el professorat) cada vegada estaven més il·lu-

sionades amb el projecte. La tasca va durar tot el curs i la major part del temps es va treballar sobre papers immensos i pintura blanca a la sala polivalent de l'escola.

Es van plantejar moltes propostes amb les nenes i els nens que després es posaven en comú. Cada dia estava més clar què s'hi projectaria a la paret: la vida quotidiana del poble. I així va ser. S'hi va dibuixar la carretera que va des de Mojà fins a l'Estany, un trajecte ple de plataners i una imatge icònica del poble; els seus camps; el monestir, i per descomptat les coses que passen durant el dia a dia de l'escola: els jocs, les converses, els animals que hi ha al costat...

A l'hora de pintar la paret s'hi va convidar tota la comunitat: alumnes, mestres i famílies. Van ser dos dies genials de creació (vegeu la imatge 1). També s'hi va sumar gent del poble. L'acte d'inauguració va tenir lloc mitjançant una festassa amb berenar inclòs. Han passat alguns anys i el mural encara hi continua amb unes lletres ben boniques on diu «Escola de L'Estany».

Es van plantejar moltes propostes amb les nenes i els nens que després es posaven en comú. Cada dia estava més clar què s'hi projectaria a la paret: la vida quotidiana del poble

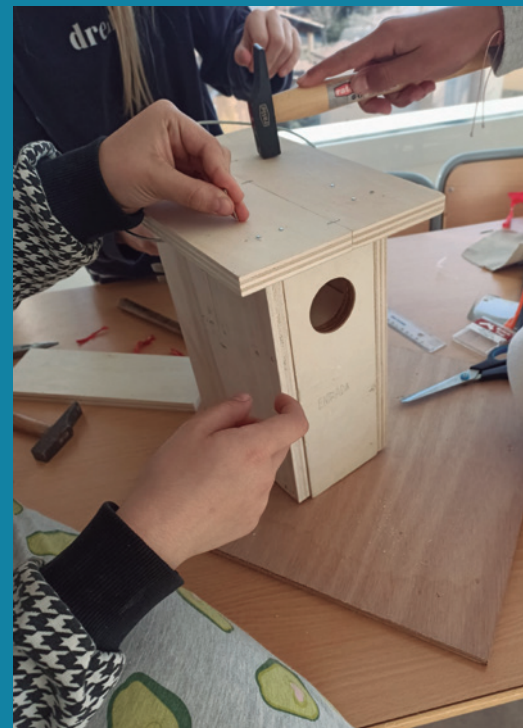
ESCOLA ELS VENTETS, QUÈ PODEM FER PER AJUDAR LES AUS?

Un dia de novembre del curs passat (2022-2023) va aparèixer una mallerenga morta al pati de l'escola i això ens va portar a preguntar-nos què li podia haver passat. A partir d'aquest fet vam investigar els perills i els riscos que patien els ocells i vam deduir que hi havia uns aspectes climatològics (fred) que, a més, afectaven la seva possibilitat d'alimentar-se, de beure i de reproduir-se, a part dels factors humans (fils elèctrics, pesticides, carreteres...).

Un cop arribats a aquestes conclusions, vam decidir rumiar què podíem fer per ajudar els ocells. Per començar, vam posar menjadores al pati de l'escola perquè poguessin passar l'hivern, abeuradors per facilitar-los punts d'aigua i caixes niu per facilitar-los la reproducció.

En segon lloc, vam contactar amb una associació que promou la recuperació d'hàbitats per a les òlibes. Els seus membres ens van explicar en quin estat es troba l'òliba a l'entorn del Moianès i quines accions emprenen per millorar-ne la situació. També ens van ensenyar com es construeix una caixa niu d'òliba i ens van ajudar a bastir-ne un parell que, posteriorment, vam instal·lar a dues masies de Collsuspina.

La tercera acció que vam emprendre va ser observar quines aus visitaven el pati de l'escola, posteriorment vam entrar les dades de la nostra investigació al lloc web de l'Institut Català d'Ornitologia (ICO).¹ A partir d'aquesta informació, vam fer un treball estadístic i vam

Productes finals del projecte per tal d'ajudar els ocells del nostre entorn a trobar menjar, aigua i protecció. Escola Els Ventets

observar que els ocells que visitaven l'escola més sovint eren els pardals, les mallerengues i les tórtora.

Per acabar aquesta part del projecte, en vam fer una tasca de difusió entre les famílies i el poble, durant la qual vam explicar els resultats del que havíem observat i analitzat i quines mesures podíem prendre per tal de minimitzar els riscos que els humans causen a les aus del nostre entorn.

Vam fer un treball de difusió dels resultats del que havíem treballat i de les mesures que podíem prendre per tal de minimitzar els riscos que els humans causen a les aus del nostre entorn

Durant el present curs donarem continuïtat a aquest projecte amb l'observació dels ocells del pati i de l'estat de les caixes niu, també amb l'ajuda d'un agent forestal, introduint-hi polls d'òliba per facilitar-ne la repoblació, tot aprofitant les caixes niu que tenim col·locades a les dues masies de Collsuspina, i fer-ne el seguiment.

Tot aquest treball es compartirà amb les famílies de l'escola i del poble.

La caixa niu per a les òlibes que vam instal·lar al territori. Escola Els Ventets

Entrada de l'escola. Un dels espais que volem transformar amb la intenció d'obrir-lo al poble. Escola de Sant Quirze Safaja

UN JARDÍ BOTÀNIC PÚBLIC A L'ESCOLA DE SANT QUIRZE SAFAJA

Aquest curs, l'escola de Sant Quirze Safaja vol transformar el pati en un jardí botànic. La idea va sorgir en una conversa informal durant la qual tothom hi deia la seva per tal de trobar resposta a un projecte que tornés a il·lusionar l'escola després d'un any de canvis. Un projecte que mirés de tornar a situar l'escola al centre i que la vinculés al poble i al seu entorn. L'administrativa de l'escola va somiar un jardí i, a partir d'aquí i posant el tema sobre la taula del claustre, primer l'Ajuntament i després les criatures vam arribar a projectar el que serà el nostre jardí botànic.

El projecte no s'ha acabat aquí. Hi hem involucrat l'EFA Quintanes (Osona), una escola de formació d'adults que vol contribuir a fomentar la promoció professional, cultural i social del medi rural, especialment en referència als sectors agrícola, jardiner i paisatgístic. Alguns alumnes de grau que hi assisteixen ens assessoraran i faran pràctiques al centre.

En assemblea hem visualitzat un pati que esdevingui un espai harmònic i que pugui ser utilitzat per tot el poble

Serà un projecte que involucrarà tota la comunitat. Les criatures de l'escola comencen a ser petits experts sobre paisatgisme gràcies a una excursió planificada als jardins Mar i Murtra, de Blanes (la Selva). Aquest és el punt d'inici o el «disparador» d'aquest projecte, creat per tal de començar a conèixer i a classificar espècies, a saber-ne els noms i les peculiaritats... I el més important, conversar amb persones expertes, observar la documentació que tenen o la que és pública...

Dibuixem, projectem mil i una vegades com volem organitzar el pati i quina mena d'espais desitgem tenir-hi. Hem de confeccionar pressupostos i llistes de materials, mesurar zones... i, per descomptat, gaudim de la col·laboració dels

Dibuixem, projectem mil i una vegades com volem organitzar els diferents espais, hem de confeccionar pressupostos, llistes de materials..., i comptem amb els nostres companys de Steam4all, que ja rumien com programaran sensors d'humitat per als diferents espais i com els hi haurem d'instal·lar

nostres companys de Steam4all, que ja rumien com programaran sensors d'humitat per als diferents espais i com els hi haurem d'instal·lar.

En assemblea hem visualitzat un pati que esdevingui un espai harmònic i que pugui ser utilitzat per tot el poble. Tant es pot tractar d'un lloc de lectura com de reunions o de joc, i sens dubte servirà per observar les plantes del nostre territori i per poder aconseguir que un espai lúdic sigui també educatiu. Un espai que, d'acord amb el que haurem vist a la sortida al jardí botànic, a les visites de les persones expertes a l'escola, a les lectures i a les informacions que entren a l'aula (com ara, per exemple, l'impacte que exerceixen els refugis climàtics naturals en les persones...), ens permetrà prendre decisions i documentar-les per tal de poder-les explicar a qui visiti aquest espai i en gaudeixi.

Ei! Si mai us acosteu al poble de Sant Quirze Safaja, no us perdeu (quan l'acabem) una passejada per aquest jardí, i el més important de tot, informeu-nos d'allò que hi hagueu viscut, tant sobre el que us n'hagi agradat com sobre allò que no enteneu o que no hem acabat de fer bé... Ens hi ajudarà molt! •

+ Enllaços d'interès

- ZER Moianès Llevant: <https://agora.xtec.cat/zermoianesllevant/steam/>
- Guia de l'Estany (Escola de L'Estany): <https://agora.xtec.cat/escolalestany/ecologia-emocional/>
- Projecte Steam4all: <https://steam4all.eu/cal>
- QR de l'escola de L'Estany

- Guia de l'Estany

- QR de l'enllaç web de la ZER Moianès Llevant (projectes STEAM)

Nota

1. www.ocellsdelsjardins.cat

Hem parlat de:

- Documentació.
- Aprenentatge significatiu / significativitat.
- Ciutats i pobles educadors.
- Escola rural/ZER.

Autoria

Antoni Comajoan Colomé

Director de la ZER Moianès Llevant i director de l'escola de Sant Quirze Safaja
acomajoa@xtec.cat

Carles Prat Vila

Director de l'escola Els Ventets (Collsuspina)
cprat@zermoianesllevant.cat

Xavier Costa Segarra

Director de l'Escola de L'Estany
xcosta@zermoianesllevant.cat

Aquest article fou sol·licitat per GUIX. ELEMENTS D'ACCIÓ EDUCATIVA el mes de juny de 2023 i acceptat el mes de setembre de 2023 per ser-hi publicat.